

سپهر

نیگومنش

برقراری نظم و امنیت در هسر جامعه‌ای مهم‌ترین اولویت نظام‌های مختلف سیاسی در دنیا به شمار می‌رود. به همین منظور با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و حقوقی درصدد تحقق این امر برمی‌آیند. نظام‌های مختلف حقوقی با تعیین هنجارها و مشخص کردن حد و مرز رفتاری شهروندان و تعیین ضمانت اجراهای متناسب یکی از این ابزارها و ظرفیت‌ها بوده که امروزه وظیفه و رسالت خود را بر استقرار نظم و امنیت قرار داده است.

از همین رو نظام حقوقی را باید منظمومامی از حق‌ها و تکلیف‌هایی دانست که در سطوح مختلف برای افرادی که در موقعیت‌های مختلف فردی یا اجتماعی قرار می‌گیرند، ضابطه و چارچوب رفتاری تعیین می‌کند. در نظر گرفتن نقش اجتماعی افراد در عرصه فعالیت‌های روزمره که منجر به شناسایی مسئولیت برای آنان می‌شود، مهم‌ترین مؤلفه در تعیین تکالیف و الزامات قانونی برای آنهاست. به عنوان مثال تعیین مسئولیت برای رفتارهای حرفه‌های مختلف مانند پزشک، تاجر، قضات، کارمندان دولت و رانندگان از همین اصل تبعیت می‌کند، از همین رو نقش و اثرگذاری فرد در عرصه‌های مختلف جامعه همچون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌تواند زمینه‌های لازم را برای تمرکز نظام حقوقی برای تعیین ضوابط رفتاری وی توجیه‌پذیر کند. به تعبیر روشن‌تر زمانی که یک رفتار به عنوان مثال احتکار اقلام و کالاهای ضروری، قابلیت انضار و آسیب به نظام اقتصادی را پیدا می‌کند، طبیعتاً نظام حقوقی باید در جهت برقراری نظم و امنیت

«نظام حقوق و تکالیف» به قلمرو افراد مشهور ورود کند

اقتصادی برای این رفتار ضوابط و چارچوب‌های قانونی را مورد توجه و شناسایی قرار دهد. همچنین زمانی که انتشار یک خبر کذب به عنوان یک رفتار کلامی می‌تواند امنیت روانی جامعه را برهم بزند، نظام حقوقی مبادرت به تعیین ضمانت اجراهای مناسب برای برقراری نظم و امنیت روانی جامعه می‌کند. از مطالب پیش گفته می‌توان اینگونه بیان داشت که امروزه با آشکار شدن نقش و اثرگذاری رفتارهای مختلفی که افراد تأثیرگذار، مشهور و شناخته‌شده در عرصه سیاست، اقتصاد، علم و فرهنگ، سینما، موسیقی و ورزش بر حوزه‌های مختلف اجتماعی می‌گذارند، می‌توان متناسب با مسئولیت آنها نسبت به تعیین چارچوب‌های حقوقی اقدام کرد.
ضرورت پیش‌بینی چنین امری در دنیای امروز که تحولات فضای مجازی و انتشار برق‌آسای اخبار و اطلاعات غیرقابل سنجش و ارزیابی، تهدیدی برای جوامع به حساب می‌آید، دوچندان است. در کنار شناسایی تکالیف و الزامات حقوقی برای افراد مشهور لازم و ضروری است تا نظام حقوقی در خصوص به رسمیت شناختن برخی حقوق متناسب با این دسته از افراد نیز اهتمام لازم را به عمل آورد. یکی از این موارد می‌تواند مسئله حریم خصوصی افراد مشهور باشد که دارای ابعاد حقوقی قابل توجهی است. در مجموع می‌توان گفت عناصر و مبانی لازم برای تمرکز نظام حقوقی چه در عرصه تکالیف و چه در عرصه حقوق مرتبط با افراد مشهور در دسترس است، موضوعی که در حال حاضر توجه چندانی در نظام حقوقی به آن صورت نگرفته است.

✽ **کارشناس و پژوهشگر حقوق جزا**

رویکرد نظام حقوقی ایران به جرائم سلبریتی‌ها

جولان ستاره‌ها خارج از اتمسفر قانون!

طبق گفته کارشناسان حقوقی

ضرورت‌هایی برای مداخله نظام حقوقی به قلمرو جایگاه

و رفتارهای اجتماعی افراد مشهور وجود دارد

نیره

ساری

چهره‌های معروف عمومی یا سلبریتی‌ها به واسطه زیاد دیده شدن، قدرت تأثیرگذاری چشمگیری بر مردم دارند. حرفی که شاید در فضای مجازی از سوی سایرین عادی به نظر آید، مطرح شدن آن از سوی یک سلبریتی پرنگ‌تر و به دلیل گستره طرفداران، اثرگذاری بیشتری دارد. در مقابل به دلیل همان تأثیرگذاری بر جامعه این قشر بیشتر هم مورد توجه هستند.

با گسترش فضای مجازی به خصوص استفاده از اینستاگرام، برخی سلبریتی‌ها تلاش کردند در جریان‌های اجتماعی حضور داشته باشند و گاه این روند، بُعد سیاسی – اجتماعی به خود گرفته است. سلبریتی‌ها با عبور از فضای سانسور توانستند بدون میانجی با مردم ا ارتباط داشته باشند و به تبع آن، فعالیت برخی سلبریتی‌ها در موقعیت‌های سیاسی و اجتماعی چهره پرنگ‌تری به خود گرفت. نمونه بارز این حضور در موضوع اجتماعی مبالغ‌ه‌نگفتی بود که در جریان زلزله کرمانشاه به حساب این افراد سرزایر شد. در نهایت با ورود نهاد قضایی روند کمک‌های نقدی کنترل و حتی پای برخی از این چهره‌ها به دادگاه باز شد.

برخی معتقدند عااملانه بودن و بر برخی دیگر معتقدند تلاش برای کسب شهرت بیشتر دلیل شکل‌گیری چنین روندی است، البته کشور ما مستثنی نیست بلکه مفهوم سلبریتیسزم در همه کشورهای دنیا وجود دارد. در

برخی کشورهای دنیا از جمله امریکا در حوزه فیلمسازی، شرکت‌های واسطه میان فیلمسازان و بازیگران به راحتی افراد خواننده را کنار می‌گذارند. جینا کارانو، یکی از بازیگران مشهور «جنگ ستارگان» به دلیل عقاید سیاسی در یک دوره کاری خود از فعالیت در پروژه‌های شرکت دیزنی منع شد.

در واقع کشورهای دنیا با صرف هزینه‌های زیاد در بحث تأمین امنیت، با وضع قوانین سختگیرانه مجالی برای تهییج مردم توسط سلبریتی‌ها باقی نمی‌گذارند چرا که آنها باور دارند اظهار نظری محابا هزینه‌های

حسین

عزیزی

«سلبریتی» واژه‌ای است که با گسترش روزافزون فضای مجازی و تأثیرپذیری‌ها و تأثیرپذیری‌های ناشی از آن، بیشتر به گوش می‌رسد. این واژه در هیچ مکتب، فلسفه و قانونی دارای تعریف مشخصی نیست و شمول آن می‌تواند تمام افرادی را که از محبوبیت، تریبیون و جامعه هدف برخوردارند، دربرگیرد. مشخصه‌های عرفی سلبریتی، به حدی متنوع است که شاید بتوان گفت مرز و تعداد مشخصی از آنان قابل تصور نیست و دامنه آنها از ورزش، هنر، سیاست و بازار آغاز می‌شود و می‌تواند تاجرنی‌ترین اشخاص جامعه امتداد یابد، بنابر این هر شخصی قابلیت بالقوه سلبریتی شدن را دارد. این افراد به واسطه ارتباط خود با مردم از طریق رسانه‌های جمعی نظیر سواوسما، پلت‌فرم‌ها و اپلیکیشن‌ها، فضای حقیقی و همچنین به میزان نقشی که در حرفه خود، اعم از سیاست، هنر، ورزش، علم یا هر رشته دیگر دارند، افرادی تأثیرگذار هستند. گسترده‌گی فضای مجازی و جمعیت قابل توجه دنبال‌کنندگان، از سلبریتی‌ها در کنار محبوبیت اجتماعی در یک رشته خاص، یک شخصیت اثربخش در سایر حوزه‌ها نیز ساخته است. برای مثال، اظهار نظر آنان در برخی برهه‌های تأثیرگذار نظیر انتخابات، می‌تواند در جهت تحکیم بنای حاکمیت باشد، به همان میزان که هر کدام از آنان به پشتوانه چندهزار یا چندمیلیون نفری هواداران، می‌توانند فرصتی در کیفیت

جدی برای کشور و افکار عمومی ایجاد می‌کند. سؤال این است که آیا در کشور ما همه افراد در برابر قانون مساوی هستند و موضوعی به نام شهرت افراد را مستثنی نکرده است؟! آیا سلبریتی‌ها برای عبور از خط قرمزهای تعریف‌شده در قوانین متفاوت از سایرین هستند؟! سؤالات ساده‌ای که این روزها و در جریان برخی اظهارنظر‌ها از سوی سلبریتی‌ها به ذهن می‌رسد.

رئیس قوه قضائیه روز دوشنبه چهارم مهر ماه گفت: «کسانی که با حمایت این نظام مشهور شدند و به جای اینکه در روز سختی در کنار مردم باشند، با دشمن همصدا شدند و دشمن از طریق زبان و صفحات مجازی آنها اغتشاش ایجاد کرد و جوانان را به این وسیله تحریک کردند که به خیابان‌ها بیایند و مسیبین این اعمال، پشتیبانان آنها و کسانی که با جعل و نشر مطالب کذب، مردم را تحریک کردند، همه آنها بداندند که خسارت‌های مادی و معنوی به بار آمده برای مردم و کشور را باید پس دهند و پرداخت کنند و این بار به کمک مردم و نیروهای امنیتی و اطلاعاتی عوامل اصلی شناسایی خواهند شد و به سزای اعمال شان خواهند رسید.»

در واقع چنین بیانی از سوی مقام عالی قضایی نشان می‌دهد سلبریتی‌ها فراتر از قانون نیستند و باید مجازات و هزینه اعمال خود را بپردازند.

ریشه‌یابی مفهوم سلبریتی در فرهنگ و تبلیغات رسانه‌ای، نقش سلبریتی‌ها در جابه‌جایی ارزش‌های اجتماعی، تعریف سلبریتی در قوانین ایران، بررسی ابعاد نقش آفرینی افراد مشهور در شورش‌ها، خلاهای قانونی در برخورد با افرادی که شهرت عمومی دارند و همچنین ضرورت مداخله نظام حقوقی به قلمرو جایگاه و رفتارهای اجتماعی افراد مشهور از جمله موضوعاتی است که روزنامه جوان به قلم کارشناسان و استادان حقوق عمومی، کیفری و جزا بررسی کرده است.

بزهکاری چهره‌های مشهور در آینه قوانین کیفری | مصونیت سلبریتی‌ها یک باور غلط است!

از سر خود باز کند و وقتی که دیوان عالی کشور به صلاحیت خود او رای داد، بدون احضار شساکي و متهم و انجام هر گونه بازجویی مبادرت به صدور قرار منع تعقیب کرد و احتمالاً برای رهایی از پیامدهای بعدی این رای خود، حتی قرار نهایی را به شساکي ابلاغ نکرد).

■ **نقش آفرینی سلبریتی‌ها در شورش**

در چند هفته اخیر شاهد نقش آفرینی ویژه تعدادی از چهره‌های مشهور هنری، ورزشی، دانشگاهی، حوزوی و سیاسی در تهییج مردم به شورش، آشوب، تعرض به نوامیس و اموال مردم، کشتار و تخریب در کشور و اخلاق در نظم و امنیت عمومی کشور با اسم رمز ادعایی مشکوک و ثابت‌نشده و متهم کردن فرجابه قتل خانم مهسا امینی بودیم.

این نقش آفرینی را می‌توان شورش سابرنتیک سلبرنتیک با راهبری یک اتاق عملیات ترکیبی فراملی با حضور و همکاری همه دولت‌ها و گروهک‌های متخاصم دانست، زیرا ادبیات و زمان نقش آفرینی برخی چهره‌ها در این فتنه‌ترکیبی، نشان‌دهنده سازمان‌یافتگی و تبناسی قبلی اغلب این افراد با دشمنان قسم‌خورده ملت ایران و گروهک‌های تجزیه‌طلب و برانداز بوده است.

در این فتنه مصادیق زیادی را برای هر یک از صورت‌های نقش آفرینی در ارتکاب جرائم مختلف توسط سلبریتی‌ها می‌توانیم ارائه کنیم، اعم از مباشرت در برخی جرائم علیه امنیت و آسایش، اخلاقی و عفت عمومی (مانند کشف حساب و لخت شدن برخی سلبریتی‌ها، همکاری با دشمن و برخی دولت‌های بیگانه در خط‌دهی به آشوبگران، فعالیت تبلیغی علیه نظام جمهوری اسلامی ایران از سوی برخی سلبریتی‌ها)، تسبیح در قتل و ضرب و جرح و تعرض به افراد بی‌گناه، تخریب، نهب و غارت اموال خصوصی و عمومی مردم و معاونت در جرائم یادشده از راه تشویق و تحریک و ترغیب و یاد دادن روش‌های

لیبرال هستند، بعضی دیگر فاقد شجاعت لازم و مرعوب جنجال آفرینی ستاره‌های متهم به جرم علیه خود در فضای رسانه و شبکه‌های اجتماعی هستند و برخی دیگر اشراف کافی بر قوانین و مقررات ندارند. (در یک مورد نگارنده اخیراً از نزدیک در جریان نامزدنش برای ارتکار می‌گذارند. جینا کارانو، یکی از بازیگران مشهور «جنگ ستارگان» به دلیل سلبریتی‌هایی بودم که در برخی شبکه‌های اجتماعی در تکب جرم شده بودند، بازی پرس

جعفر

صادق‌منش

■ **سلبریتی کیست؟**

شهرت‌پرستی و گرایش به ستاره‌ها یا سلبریتی‌ها (Celebrity) ریشه در فرهنگ فردگرایی لیبرال غربی دارد و در خاستگاه اصلی خود اصولاً با روش‌های پروپاگاندا و تبلیغات فریبنده رسانه‌های جدید، در خدمت کسب درآمد و فرصت‌های مادی برای خود چهره‌ها یا شرکت‌های تولیدی یا خدماتی قرار می‌گیرد. این پدیده امروزه به واقعیت‌دنیای مدرن در همه جوامع بدل شده است.

ستاره‌ها یا سلبریتی‌ها را نباید با چهره‌های مشهوری مثل دانشمندان و افرادی که در جوامع منشأ خدمات، برکات و آثاری ماندگار هستند، اشتباه گرفت. دسته دوم به اندازه دسته اول توجه رسانه‌ای جلب نمی‌کردند، مشوق کالاسازی (تأیید محصولات، پخش تصویر، امضای عکس‌شان) نمی‌شدند یا کیش شخصیت راه نمی‌انداختند. دسته دوم پیرو و مرید دارند و دسته اول هوادار. دسته دوم زمینه‌ساز گفت‌وگو هستند و دسته اول محرک جنجال. دسته دوم توجه جلب می‌کنند، ولی توجه دلیل وجودی دسته اول است.

شهرت در جست‌وجوی یک شخصیت برجسته است ولی سلبریتی در جست‌وجوی شهرت. جو لیتلر از کنایای از رابرت ون کریکن، اینطور نقل می‌کند: شخص می‌تواند به دور از هیاهو و در کمال احترام مشهور باشد، درحالی‌که «سلبریتی» ویژگی متفاوتی دارد و به‌مثابه همه‌های خاص در زندگی اجتماعی روزمره است.

ستاره‌ها که اغلب از طریق رسانه‌های جمعی

به ویژه تلویزیون، سینما، نشریات و شبکه‌های اجتماعی به شهرت می‌رسند و صد البته شهرت

ارتکاب جرم (مانند آموزش روش ساخت مواد منفجره توسط اغتشاشگران و نیز فشار روانی بر دیگران برای پیوستن به اغتشاشگران و تحسین رفتارهای مجرمانه اغتشاشگران توسط بعضی سلبریتی‌ها).

■ **ظرفیت‌های قانونی تعقیب کیفری سلبریتی‌ها**

قوانین ما رویکرد افتراقی دربراره نقش آفرینی سلبریتی‌ها در رفتارهای مجرمانه ندارد. از این جهت نیاز به قانونگذاری در این عرصه با مطالعه تطبیقی و الهام از قوانین سایر کشورها احساس می‌شود. با این حال ظرفیت موجود قوانین برای تعقیب کیفری این متهمان همانند سایر متهمان، پاسخگو است. برخی از مواد قانونی مرتبط با این نقش آفرینی شامل ماده ۵۰۰ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵، فعالیت تبلیغی علیه نظام.

ماده ۵۰۸ قانون: «همکاری با دول خارجی متخاصم علیه جمهوری اسلامی ایران به هر نحو.

ماده ۶۳۸: تظاهر به عمل حرام یا مخل عفت عموم و ماده ۶۳۹ تشویق مردم به فساد یا فحشاست.

حلقه مفقوده عدم تعقیب، محاکمه و مجازات آنها که موجب تجری بیشتر خود ستاره‌های مرتکب جرم برای بزه‌کردگی ثانویه و ترغیب سایر افراد دارای وسوسه مجرمانه است، اراده‌ای قوی در قضات دادسراها و دادگاه‌های صالح می‌طلبد؛ اراده‌ای که با شجاعت و صرفاً با تکیه بر شرف و وجدان و بی‌طرفی و اخلاق حرفه‌ای قضا در چارچوب مقرر در قوانین و مقررات شکلی و ماهوی به تعقیب، تحقیق، رسیدگی و صدور حکم پیشگرا نه و بازدارنده در پرونده ستاره‌ها ورود کند و مصونیت نانوشته برای آنها را کنار بگذارد. آیا چنین اراده‌ای شکل خواهد گرفت یا در حد شعارهای مطرح باقی خواهد ماند؟!

✽ **دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی قاضی و مدیر قضایی بازنشسته پژوهشگر و مدرس دانشگاه**

فعالیت سلبریتی‌ها در حوزه‌های تخصصی ضابطه‌مند شود

مناسبات اجتماعی حکومت‌ها باشند، باید قواعدی نیز بر شمول فعالیت‌های آنان وضع شود. این اتفاق را می‌توان به صورت موردی در برخی کشورها مشاهده کرد. برای نمونه، ممنوعیت فعالیت در فضای مجازی به دنبال فعالیت علیه امنیت ملی در برخی کشورهای غربی مسبق به سابقه است.

در نظام حقوق کیفری جمهوری اسلامی ایران، جرائم به دو اعتبار رفتار مادی و جایگاه مرتکب تقسیم می‌شوند. برخی رفتارها با تحقق عنصر مادی، جرم تلقی می‌شوند (مانند توهین، تهدید و قتل) و برخی رفتارها تنها به اعتبار جایگاه اشخاص (نظیر مسئولان دولتی و افراد نظامی) در زمره جرائم عمومی و سایر افراد جامعه، تحت پیگرد قرار می‌گیرد. لذا چنانچه چند سیاست‌های حاکم بر هر مجموعه‌ای به دنبال قاعده‌مند کردن فعالیت و نقش آفرینی این قشر است، لکن به رغم گستره‌انکارناپذیر فعالیت سلبریتی‌ها و تأثیر آنها بر اجتماع، این قشر در هیچ کدام از نظام‌های حقوقی، مخاطب قانون نیستند و رفتارهای مجرمانه آنان همانند سایر جرائم عمومی و سایر افراد جامعه، تحت پیگرد قرار می‌گیرد، لذا چنانچه قابل به تأثیر قشر بدون مرز سلبریتی بر جامعه باشیم، ضروری است ابتدا موجودیت آنها در قانون به رسمیت شناخته شود تا مردم بدانند سلبریتی کیست؟ چگونه می‌توان به یک سلبریتی بدل شد؟ چگونه می‌توان مرزهای فعالیت آنان را تشریح و آموزش داد؟ و سپس فعالیت آنها با در گرفتن تخصص‌شان ضابطه‌مند شود و متناسب با جهان‌بینی تقنینی نظام حقوقی و سیاسی، به اعتبار شخصیت و اثربخشی خود، مسئول باشند.

✽ **قاضی دادگستری و پژوهشگر دکتری تخصصی حقوق عمومی**

